

1363 hş., III, 137-139; Abdülhüseyn Zerrînkûb, *Seyrî der Şi'r-i Fârsî*, Tahran 1363 hş., s. 114-115; Sîrûs Şemîsâ, *Seyr-i Rubâ'î der Şi'r-i Fârsî*, Tahran 1363 hş., s. 89; Zeynelâbidîn Mü'temen, *Teħavvül-i Şi'r-i Fârsî*, Tahran 1371 hş., s. 349; M. Ali Müderris, *Reyhânetü'l-edeb*, Tahran 1374 hş., IV, 17-18; Şerîfî, "Tâlib-i Âmüli", *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî* (nşr. Hasan Enûşe), Tahran 1380 hş., IV 1628-1632; Ferâmürz Güderzî, *Zindegînâme ve Kârname-i Edebî-yi Tâlib-i Âmüli: Şâ'ir-i Hünermendî ki Şâyeste in Ferâmüşî Nist*, Tahran 1382 hş.; Dihhudâ, *Luğatnâme* (Muîn), X, 15257; Munibur Rahman, "Tâlib Âmuli", *El²* (İng.), X, 164.

HİCABİ KIRLANGIÇ

TÂLIB EFENDİ

(ö. 1118/1706)

Müderris, kadı,
şair ve bestekâr.

Bursa'da doğdu. Adı Mehmed'dir. Kaynakların hemen hemen tamamının aksine *Atrabü'l-âsâr*'da ismi Ahmed olarak kaydedilmiştir. Kürd Mustafa Efendi adıyla tanınan bir imamın oğlu olmasından dolayı Kürdzâde, Kürdefendizâde, Kürdimamzâde lakaplarıyla anılır. Küçük yaşta ilmiye mesleğine yöneldi. Bursa'da müderris Râgıb Ali Efendi, Hâbilzâde Ömer Efendi gibi âlimlerinden faydalandı. Hâbilzâde Ömer Efendi'nin Medine'ye gitmesinden sonra mülâzım oldu. Şevval 1097'de (Eylül 1686) hâriç pâyesıyla Arabiyye Medresesi'nde görevlendirildi. İki yıl sonra mûsile-i Sahn'a devam etti. 1109'da (1697) Müftî Ahmed Paşa Medresesi'ne nakledilmesinin ardından Cemâziyelâhir 1111'de (Aralık 1699) Molla Hüsrev Paşa Medresesi'ne tayin edildi. Cemâziyelevvel 1114'te (Ekim 1702) Kütahya kadılığıyla görevlendirildi. Anadolu (Kütahya) Valisi Köprülüzâde Nûman Paşa ile aralarındaki anlaşmazlık yüzünden azledilmesine rağmen (Receb 1115 / Kasım 1703) daha sonra Şeyhülislâm Paşmakçızâde Ali Efendi tarafından aynı görevle Erzurum'a gönderildi (Şevval 1117 / Ocak 1706). Çok kısa süren Erzurum kadılığı sırasında Receb 1118'de (Ekim 1706) vefat etti.

Tâlib Efendi IV. Mehmed devrinde şöhrete ulaşmıştır. Özellikle Arapça'ya vukufuyla bilinen, ilmî kişiliğinin yanı sıra döneminde şairliği ve bestekârlığıyla da tanınan Tâlib Efendi'nin şiirlerini topladığı mürettep divanı günümüze ulaşmıştır. Divanındaki Türkçe şiirlerinde "Tâlib", Farsça gazellerinde "Âzim" mahlasını kullanmıştır. Sâlim *Tezkire*'sinde, Şeyhî *Vekâyü'l-fuzalâ*'sında onun şiir ve inşâda başarılı ve şöhret sahibi bir şair olduğunu be-

lirtir. El yazması güfte mecmualarında dinî ve din dışı formlarda bazı bestelerine rastlanan Tâlib Efendi'nin dönemin müzikînasları arasında yer aldığı muhakkaktır. Belîğ ondan, özellikle okuyuculuğu ve bestekârlığıyla tanınmış iyi bir müzikînas olarak söz eder (*Güldeste*, s. 483). Sadettin Nûzhet Ergun, Tâlib Efendi'nin, güfteleri Niyâzi-Mısırî'ye ait dört ilâhisinin metnini neşretmiştir (*Türk Musikisi Antolojisi*, I, 100-101). Bunların arasında sadece, "Ey sanem n'oldun câna kastın var" mısraıyla başlayan sofyan usulündeki evic ilâhisinin notası günümüze ulaşmıştır (*TSM Sözlü Eserler*, s. 141).

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafa Safâî Efendi, *Tezkire* (haz. Pervin Çapan), Ankara 2005, s. 364-366; Belîğ, *Güldeste*, s. 482-486; a.mlf., *Nuhbetü'l-âsâr*, s. 273-288, LIII-LVI; Şeyhî, *Vekâyü'l-fuzalâ*, IV, 284-285, 294, 363; Sâlim, *Tezkiretü'ş-şu'arâ* (nşr. Adnan İnce), Ankara 2005, s. 471-473; Ebûîshakzâde Esad Efendi, *Atrabü'l-âsâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 6204, vr. 23*; *Osmanlı Müellifleri*, II, 297; Sadettin Nûzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 54, 100-101; Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü*, IV, 250-251; *TSM Sözlü Eserler*, s. 141; Hüseyin Benlioğlu, *XVII. ve XVIII. Yüzyıl Bursa'da Yetişen Müzikînaslar* (yüksek lisans tezi, 1998), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 27-29; Avni Erdemir, *Anadolu Sahası Musikînası Divan Şairleri*, Ankara 1999, s. 467-470; H. Yılmaz, "Tâlib", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2007, VIII, 166-167.

NURİ ÖZCAN

TÂLIBOF

Mirzâ Abdürrahîm Tâlibof Tebrizî
(1834-1911)

İranlı yazar ve şair.

Tebriz'de doğdu. Marangoz olan babası Ebû Tâlib Neccâr'a nisbetle Ebûtâlibzâde, Tâlibzâde ve Rusça terkibe göre Tâlibof lakabıyla anılır. On altı yaşında iken gittiği Tiflis'te eğitim gördükten sonra Dağıstan'ın merkezi Temürhan-Şûra'ya (Buy-naksk) yerleşti. Bu arada Kâşân Şeybânîleri'nden Muhammed Ali Han'ın sahibi olduğu müteahhitlik firmasında çalıştı ve bir süre sonra kendi firmasını kurdu. Zamanla küçük bir kütüphane oluşturduğu evi siyaset ve ilim adamlarının toplantı yeri haline geldi. Rusça öğrenen Tâlibof bu sayede yeni bilgiler edindi, öğrendiklerini halk için yazmaya başladı. 1888'de İstanbul'a, 1899'da Tahran'a, oradan hac için Atebât'a ve Hicaz'a gitti. 1901'de Bakü üzerinden Avrupa'ya seyahat etti. 1902'de göz tedavisi için Berlin'e geçti. Özellikle bu seyahatinde modern düşünce ve teknik gelişmeleri yakından tanıma imkânı

buldu. Bütün eserlerini elli yaşından sonra kaleme alan Tâlibof'un çalışmaları, modern Batı düşüncesinin İran'a girişini hızlandırdığı gibi güçlü bir İran milliyetçiliğinin doğuşuna katkıda bulunan önemli faktörlerden biri oldu. 1906'da İran Meşrutiyet İnkılâbı'nda onun düşüncelerinin ön plana çıkmasıyla Tebrizli meşrutiyetçiler Tâlibof'u gıyabında Millî Şûrâ Meclisi'ne vekil seçtiler. Seçimlerden sonra kendisinin diğer Azerbaycan temsilcileriyle birlikte Tahran'a gitmesi istendiyse de o bu teklifi kabul etmedi. Bu konuda yorgunluğunu ve göz rahatsızlığını ileri sürdüğü yahut *Mesâlikü'l-muhsinin* adlı kitabından dolayı kendisini tekfir eden meşrutiyet karşıtı Şeyh Fazlullah Nûrî'den çekindiği kaydedilir. Tâlibof Temürhan-Şûra'da vefat etti.

Eserleri. 1. *Kitâb-ı Aħmed* (*Sefîne-i Tâlibî*) (I-II, İstanbul 1311-1312; Tahran 1326 hş.). Tâlibof'un en tanınmış eseri olup "sohbet" adı verilen her bölümde bilimsel ve sosyal bir konu işlenmiştir. I. ciltte daha çok tarih ve bilimle ilgili konular, II. ciltte vatan severlik ve İran'ın bayındır hale getirilmesi gibi hususlar ele alınmıştır. Planı Jean Jacques Rousseau'nun *Emil* adlı eserine benzeyen kitaba adını veren Ahmed hayalî bir kahraman olup müellif eserde kahramanın babası ve müebbisi rolünü üstlenmiş, onu doğru yola iletmeye çalışmıştır. Bu kahramanın kişiliği yazarın diğer eserlerinde de görülmektedir. 2. *Nuħbe-i Sipihri* (İstanbul 1310; Tahran 1322; Tebriz 1327). Hz. Peygamber'in hayatına dairdir. 3. *Mesâlikü'l-muhsinin* (Kahire 1323; Tahran 1347 hş.). Gençlerden oluşan bir topluluğun ilmî amaçlar için Demâvend Kalesi'ne yaptığı hayalî yolculuğun anlatıldığı eserde Sir Humphry Davy'nin *The Last Days of a Philosopher* adlı eseri taklit edilmiştir. 4. *Mesâ'ilü'l-hayât* (Tiflis 1324). *Kitâb-ı Aħmed*'in III. cildi olarak da kabul edilen eserde siyasî, içtimai ve dinî konular daha üst düzeyde ve kahramanın olgunluğuna uygun biçimde ele alınmıştır. Burada genç bir mühendis, bilgili ve ileri görüşlü bir kişi olan Ahmed çeşitli meseleleri tahlil ederek okuyucuya yol göstermeye çalışır. Yasal ve sosyal özgürlüklerden söz edilen kitabın sonuna Japonya anayasasının tercümesi eklenmiştir. 5. *İzâhât der Bâre-yi Âzâdî* (Tahran 1324, 1325). İran Meşrutiyet İnkılâbı sırasında yazılmış olup kitapta meşrutiyetin anlamı, Millî Şûrâ Meclisi, meclisin yararları, milletvekillerinin görevleri, halkın kanun ve meclis karşısındaki sorumluluklarından